

OSZTÁLYOZÁSELMÉLETI MEGJEGYZÉSEK AZ NTMIR TÁRGYKÖRI OSZTÁLYOZÁSI RENDSZERÉNEK – RUBRIKÁTORÁNAK – SZERKEZETÉRŐL

Ungváry Rudolf

Könyvtartudományi és Módszertani Központ

Bevezetés: a rubrikátor létrejötte és általános jellemzői

Az NTMIR információkereső nyelvei között – a természetes nyelven alapuló, mellérendelő (posztkoordinált), tezaurusokban rögzített információkereső nyelvek mellett – az NTP MCNTI 8–75 számú normatív-műszaki előírás [1] szerint kiemelkedő szerepet szánunk egy olyan tárgyköri, tematikus osztályozási rendszernek, amellyel információtételek nagyobb csoportjai rendezhetőek és tárolhatók visszakereshetően.

Ez a rendszer prekoordinált – a fogalmakat előre egymáshoz rendelő – monohierarchikus osztályozási rendszer, amelyben minden osztályozási fogalomnak csak egyetlen általánosabb, fölérendelt fogalma lehet. Az ilyen rendszerek természetéből következik, hogy zártak, *nehezen vagy egyáltalán nem változtathatók meg*. A rubrikátorban ennek ellensúlyozására a mesterséges nyelvi szintet képviselő számjelzeteket ugrószámosan alakították ki, azaz meghatározott jelzeteket a későbbi felhasználás érdekében, a rendszer minden részében betöltetlenül hagytak; ezáltal a rendszer némileg rugalmasabb lett, pseudo-nyitott, legalábbis mindaddig, amíg valamelyik pontján minden üresen hagyott jelzet be nem telik, és ezáltal „túlcsoordul”.

Alkalmazási szempontból a rubrikátor – *Dahlberg* tipológiája [2] szerint – az ún. ismeretszervező osztályozási rendszerek közé tartozik, s ezen belül részben a gazdaságszervezetre, részben pedig a tudományokra orientált rendszerek egyikét képviseli. Azt is mondhatjuk, hogy a rendszerre éppen e két, egymásnak nagyon ellentmondó szempont következetes együttes alkalmazása a legjellemzőbb.

A rendszer előzménye és bizonyos mértékben az eredete a VINITI-ben használt tárgyköri osztályozási

rendszer. Ez elsősorban gazdaságszervezetre orientált rendszer volt, és a tudományterületek osztályai csak nagyon vázlatosan szerepeltek benne. Ezt az osztályozási rendszert a VINITI-ben „rubrikátor”-nak hívták, s ezt az adminisztratív csengésű nevet vették át a nemzetközi rendszerben is. Ez a megnevezés az NTMIK normatív-műszaki előírásaiba is bekerült, és az NTMIR-ben fogalomként is elterjedt. A VINITI eredeti rubrikátora nyilván hatott az NTMIR keretében és céljaira kidolgozott rubrikátorra. Ennek tervezetét ugyanis a Szovjetunió információs intézményeinek – jelentős részben a VINITI-nek – a szakértői dolgozták ki, majd az NTMIK-ban szervezett, több egymást követő értekezleten 1974 és 1979 között – először a rendszer első, legáltalánosabb szintjén, majd pedig a sokkal részletesebb második és (csak tájékoztató adatokként) harmadik szintjét – vitatták meg és egyeztettek a tagországok szakértői, majd fogadta el normatív-műszaki előírásként az NTMIK Meghatalmazott Képviselőinek Bizottsága [3].

Az értekezleteken elfogadott módosítások sem a rendszer szerkezeti felépítésének már említett kettősségét, sem jelentősebb részleteit nem érintették; ami változatlanul megvalósult, az egyrészt az egyes tagországok ipari-ágazati és gazdaságszervezeti rendszerének jobb tükröztetését volt hivatott szolgálni, feltehetőleg abból a megfontolásból kiindulva, hogy a mindenkor ipari-gazdasági ágazati felosztás egyben a dokumentumok osztályozásának is alkalmas eszköze; a módosítások másik része viszont inkább arra irányult, hogy mennél több keresztutalás épüljön be a rendszerbe. Ezeknek a módosításoknak az volt (vagy az lett volna) az értelme,

hogy ezáltal a rendszer monohierarchikus, merev jellegéből adódó hátrányok hatását tompítsák.

A rubrikátornak az ipari-ágazati szerkezetet tükröző része – kidolgozásából következően – eredetileg a szovjet ipar ágazati szerkezetének felépítéséhez igazodott; mivel az NTMIR-ben részt vevő tagországok ágazati szerkezete ettől a szerkezettől alapjaiban nem tér el, az egyes tagországok érdekeit képviselő módosításokat viszonylag könnyebben lehetett megvalósítani.

A tagországok gazdaságirányítási szerkezetének hatása a gyakorlatban közvetlenül is jelentkezett: lényegében a szerkezethez igazodik a KGST ágazati állandó bizottságainak összetétele is, ezekhez az utóbbiakhoz pedig az NTMIR ágazati rendszereinek (a nemzetközi ágazati tudományos és műszaki információs rendszereknek, NÁTMIR-oknak) a tematikája. A rubrikátort viszont az NTMIR egésze mellett az egyes NÁTMIR-ok osztályozó rendszerének is szánták, és így azok tematikája szükségképpen hatott a rubrikátor struktúrájára.

A rubrikátor eme részének jelenlegi változata ily módon a tagországok ipari-ágazati és gazdaságirányítási szerkezetének durva átlagát képviseli osztályozási rendszer formájában, s mint ilyen, meglehetősen eklektikus képződmény. Ezt egészíti ki a már említett tudományágra orientált rész, a két rész azonban létezhetne akár egymástól függetlenül is, mint két önálló osztályozási rendszer, vagy ha tetszik: rubrikátor.

A keresztutalások sajnos még csak közelítően sincsenek olyan részletesen kidolgozva, mint maga az ágazati felosztás, s így aligha képesek eleget tenni annak a feladatuknak, hogy a rendszer redundanciáját érdemben csökkentésük, és emellett ennek a csökkentésnek – ha a keresztutalásokat a lehető leggazdagabban építének is ki – a rubrikátor szerkezete eleve szűk határokat szab.

A rubrikátor ágazatra orientált részének vitathatatlanul szerepe lehet a gazdaság szervezeti, tervezési irányítás információigényeinek rendezésében, bár ebben az esetben is nagy gyengéje, hogy – mivel zárt, monohierarchikus szerkezete miatt mindig csak egyetlen időszak szervezeti felépítéséhez kötődik – a gazdasági élet elkerülhetetlen változásai és az azt nyomon követő szervezeti változások következtében más osztályozási rendszerekhez képest (beleértve ebbe az ETO-t is) gyorsabban elavul.

A rubrikátort jellemzi az is, hogy – az előbb említett tulajdonságai ellenére – a KGST-államok nemzetközi tájékoztatási rendszerében lényegében valamiféle átfogó, „vezérlő”, hierarchikus osztályozási rendszer feladatát hivatott ellátni, amit az NTP MCNTI 8–75 sz. normatív–műszaki előírás elvei is kifejeznek.

A rubrikátor legáltalánosabb ellentmondása

A legáltalánosabb ellentmondás az előzőekben említett átfogó, majd hogy nem egyetemes szerepkörből

következik. A rubrikátornak egyszerre kell könyvtári–bibliográfiai, dokumentációs, ismeretszervező–ágazati és ugyanakkor adatbázisra orientált osztályozási rendszernek lennie. Ezeket a feladatokat ugyanakkor monohierarchikus kivételben, minimális utalásrendszerrel és az ágazatra és tudományra orientáltság kettősségéből következő elkerülhetetlen redundanciája mellett kell biztosítani.

Szervezői ezen túlmenően azt a célt is kitűzték, hogy a rubrikátorral legyenek bizonyos összhangban az NTMIR-ben használt információkereső nyelvek másik nagy csoportjának tagjai, a bibliográfiai adatbázisokra orientált ágazati és egyéb szaktezauruszok is. Már most megfigyelhető, hogy ezt az igényt a gyakorlatban alig veszik figyelembe az ágazati rendszerekben szükséges rubrikátorok részleteinek kidolgozásakor.

Joggal merül fel a gyanú, hogy aránytalanul nagy követelmények hárulnak az előzőekben ismertett tulajdonságú osztályozási rendszerre.

A tudományterületek szerinti és az ágazatok szerinti felosztás egymás mellett létezése a rendszernek *páratlanul eklektikus jelleget kölcsönöz*. Jóformán minden szerepel benne ugyan, ami ismeretterületek dolgában elképzelhető, de a gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező osztályozó szakember a megmondhatója annak, milyen mértékű döntési nehézségeket okoz a besorolás-kor (osztályozáskor) az ilyen eklektikus szerkezet a maga alternatíváival. Hiszen egy matematikai módszereket ismertető dokumentum, noha az anyag szerkezeti feszültségeinek vizsgálatával foglalkozik, nagyon sok ágazati alapú alosztályba („rubrikába”) is bekerülhet. Ha ezt el akarjuk kerülni, jóformán minden alosztályba áttekinthetetlenül sok utalást kellene beépíteni.

Az ágazati felosztáson alapuló, gazdaság szervezetre orientált osztályozási rendszer azonban elvileg sem lehet alkalmas arra (még utólagos, tudományterületeken alapuló kiegészítésekkel sem), hogy a dokumentumok osztályozásában valamilyen átfogó, „vezérlő” szerepet töltsön be. Ha mégis így akarnák használni, egy alapján jó, de más célra alkalmasabb osztályozási rendszer előbb-utóbb rákényszerítené alkalmazóit arra, hogy inkább erre a célra, vagyis eredeti, egyszerűbb vagy speciálisabb szerepkörének megfelelően alkalmazzák. A rubrikátornak van azonban egy sor olyan tulajdonsága, amely ennek az önszabályozási folyamatnak a sikerét eleve kétségessé teszi.

A rubrikátor tulajdonságai osztályozáselméleti és szerkezeti szempontból

Szerkezeti szempontból a rendszer legnagyobb hibája – függetlenül attól, hogy átfogó, „vezérlő” feladatokra kívánják felhasználni, vagy csak az iparigazgatás információszükségleteinek rendszerezésére –, hogy egyáltalán nem vették figyelembe kidolgozásakor az elmúlt

évtizedek jelentős osztályozásméleti felismeréseit.

Sem azok a tapasztalatok, amelyek az ETO reformjával kapcsolatban leszűrődtek [4, 5], sem azok a kategoriális logika mai, kezdődő reneszánszából megszülető elméleti felismerések, amelyekkel többek között *Dahlberg* foglalkozott [2] sem pedig az osztályozás „nyelvi” szintjét gazdagító tapasztalatok (a lényegében *Ranganathan* „köpenyegéből” kibújt *Vickery*től [6] *Jonkerig* [7] nem érvényesültek a rubrikátor kidolgozásában.

Azáltal, hogy elméleti megalapozatlansága mellett az adott nemzetközi körülmények között „átfogóvá” fejlesztették, osztályozásméleti szempontból a rubrikátor egyesíti magában a monohierarchikus rendszerek minden, merevségből származó hátrányát és a gyakorlatias–pragmatikus, meghatározott helyzetre szabott osztályozási rendszerek egyoldalúságát és gyors avulással járó következményeit. Az elméleti–szerkezeti szempontból már bíralt eklektikus tulajdonság, vagyis a kiengesztelhetetlenül „felemás” jelleg, továbbá a monohierarchia eleve adott korlátai mellett a rubrikátor fő gyengéje az, hogy *a monohierarchia alapelveit is megsérti*.

A nem–faj reláción alapuló hierarchikus szerkezetben ugyanis egy-egy osztályozó fogalom mindig csak egyetlen, de ugyanolyan fajtájú fölérendelt fogalom alá tartozhat, és fordítva: ismeretterületek csak ismeretterületekkel, folyamatok csak folyamatokkal, tulajdonságok csak tulajdonságokkal alkothatnak hierarchialáncokat. Ezt a szabályt a rubrikátorban nem tartják be, s ezért elfogadhatatlan, rendkívül lazán értelmezett hierarchialáncok keletkeznek, és a jelzeteket nem lehet a keresési stratégiában a téma (és következőképpen a találatok számának) tartalmi szempontból megbízható bővítésére illetve szűkítésére felhasználni. Más szóval ezt úgy is mondhatjuk, hogy a rubrikátorban egyetlen hierarchialáncban belül különböző fazetták keverednek egymással.

A hibás hierarchia egyik esete az, amikor az alárendelt fogalmat nem annak a fogalomnak rendelik alá, amelynek valóban specifikuma, vagy *csak* az egyik fogalom alá rendelik, amelynek specifikuma. Ha például a kocszolás csak a kohászatban belül, annak alárendelve található, akkor az ilyesmi legfeljebb történelmi besorolásnak tekinthető, amely mindig csak egy meghatározott és rövid időszak szempontjait tükrözi, s ilyen alapon akár évtizedenként lehetne új osztályozási rendszereket készíteni.

A „fazettakeveredés” esete a másik tipikus hiba. Például a

47.00 ELEKTRONIKA, RÁDIÓ-
TECHNIKA

← (ismeret-
terület)

47.09 A rádiótechnika és elektronika
anyagai

← (anyagok
„ágazati”
hovatartozás
szerint)

Monokristályok

← (anyag
szerkezet
szerint)

hierarchialáncban a *monokristályok* – most éppen – az elektronikai és rádiótechnikai anyagok egyik alosztályát alkotják. Aki bővebben akarná keresni a monokristályok témáját, az egyetlen lépéssel *a rádiótechnika és az elektronika anyagai*-hoz jutna, amelyek már legfeljebb „ágazatilag” foghatók fel – bizonyos mértékig – a monokristályok általánosabb („nem”) fogalmaként, de legalább anyagok. Egy lépéssel tovább azonban a kereső monokristályok helyett információt kap az *elektronika és rádiótechnika* köréből, ami viszont ágazat, diszciplína, tevékenységi ág, vagy ki tudja mi, de biztosan nem anyag, még kevésbé monokristály, vagy annak bővebb fogalma. Emellett a monokristályokra vonatkozó tudnivalók egyáltalán nem kapcsolódnak kizárólag az elektronikához. Ha viszont beiktatnak a rendszerbe egy általános alosztályt a monokristályokról, valahol a tudományterületek főosztályain belül, a gyakorló osztályozó a megmondhatója annak, hány dokumentum esetén okoz megoldhatatlan döntési problémát, hogy az adott tartalom az elektronikát „illeti” csak meg, vagy általánosabb érdeklődésre is számot tarthat.

Az osztályozásméleti megfontolások mellőzéséből származó hibákat még világosabban a rendszer egyik legáltalánosabb osztályozó fogalmának, a *Marxista-leninista filozófiának* kezelése szemlélteti. Ennek a fogalomnak az osztályozási rendszerben – tehát *a fogalmak* között – elfoglalt helyét a rubrikátorban sajnos nem a fogalmak közötti „beletartozás” vagy nem–faj reláció határozta meg, hanem az a reláció, amely a marxizmus helyét a *társadalomban* határozza meg. Az alábbiakban szemléltetjük, hogy mit értünk ezen:

Amint az közismert, minden osztályozó fogalom azonos a maga fölérendeltjével (általános „nem”-fogalmával), csak annál specifikusabb. Így például a Kanál Evőeszköz, az Evőeszköz Szerszám, a Szerszám Tárgy stb. Ha tehát a rubrikátor egyik általános fogalma a *Marxista-leninista filozófia*, akkor igaz, hogy minden alája rendelt fogalom ennek egy-egy speciális változata. A rubrikátor hierarchialánca viszont durván így fest:

02. FILOZÓFIA

= 01.21 Marxista–leninista filozófia

02.11 – A mai filozófia különféle irányzatai és iskolái
[A szubjektív idealizmus mai irányzatai]

Az = jel a rubrikátorban az „ekvivalenciát” („azonos-ságot”) jelöli. Mivel a 02 FILOZÓFIA főosztályt képviselő „rubrikát” ez a jel összeköti a 01.21 *Marxista-leninista filozófia* „rubrikával”, ez a két osztály egymás ekvivalenseként használható, azaz egymással kölcsönösen felcserélhető. A szögletes zárójelbe tett speciális alosztály, *A szubjektív idealizmus mai irányzatai* – nem szerepel ugyan a rubrikátor 1.

kiadásában [3], de belőle értelemszerűen következik, hogy a 02.11 alosztály alá rendelve kell beiktatni egy részletesebben kidolgozott rendszerbe.

Mivel a nem-faj hierarchialánc tranzitív, azaz a Kanál nemcsak Evőeszköz, hanem Szerszám is, meg Tárgy is, stb., ezért a rubrikátorból elvileg az következne, hogy *A Szubjektív idealizmus mai irányzatai* a mai filozófia egyik irányzatát képviselik (ez eddig igaz), de egyben a *Marxista-leninista filozófia* egyik fajtáját is, ami viszont képtelenség.

Másképp megközelítve: ha valaki a szubjektív idealista irányzatokról nem talál elég irodalmat, az – a rubrikátort használva – végső soron a marxizmus-leninizmus osztályozó fogalmának felhasználásával kell, hogy keresse ezt az irodalmat.

Ebből a példából jól látható, hogy milyen képtelen módon cserélték össze a rubrikátorban az osztályozási rendszereket strukturáló relációkat a gyakorlati, társadalmi életben érvényesített politikai összefüggésekkel. Az a tény, hogy a KGST-országokban a politikai-társadalmi élet alá van rendelve a marxizmus szempontjainak, a politikai élet relációja, nem pedig a fogalmak jelentése között fennálló összefüggés. Az első reláció a politikai tevékenységet szabja meg, a második pedig a gondolkodás általánosítási folyamatait. Abból, hogy egy osztályozási rendszerben a *Szubjektív idealista irányzatok* ugyanolyan szintű osztályozó fogalom lenne, mint a *Marxista irányzatok* osztályozó fogalma – mivel mindegyiknek közös fölérendeltje, hogy *Világnézeti irányzatok* – még egyáltalán nem következne, hogy az adott osztályozási rendszert használók teszem azt szubjektív idealisták lennének, mint ahogy a fordítottjából sem következik, hogy feltétlenül marxisták. Ehhez hasonló elméleti ellentmondások lépten-nyomon találhatók a rubrikátorban.

A rubrikátor jelzetrendszerének hibái

Arról, hogy a rubrikátor ugrószámos jelzetrendszere csak látszólag oldja meg, valójában csak csökkenti, elodázza a monohierarchikus rendszerek zártságából eredő korlátokat, már szóltunk.

A rubrikátor minden egyes osztályát tizes számszerez-beli kétjegyű számokkal sorosan szervezett kód képviseli, amely egyben a monohierarchiát is követi. Például:

53. KOHÁSZAT

- 53.01 A kohászat általános kérdései
 53.01.01 A kohászzal összefüggő iparirányítás általános dokumentumai
 53.01.05 A kohászat céljával, a többi tudomány, illetve népgazdasági ágazat és a kohászat kapcsolatával foglalkozó dokumentumok

Ez a jelzet hivatott nemzetközi szinten a fordítókód szerepére, ezt használják tehát az egyes tagországokban a dokumentumkép rögzítésekor.

Mivel az alrendszerek speciálisabb rubrikátorában a szintmélység még tovább növekszik, egy-egy alosztályt többnyire 10–12 jegyű numerikus jelzet képvisel majd, a várható dokumentumok mennyisége pedig jóval felülmúlja majd az évi százezret (egyes rendszerekben pedig a milliót).

Ezt a 10–12 jegyű számot minden feldolgozásra kerülő dokumentum esetén kétszer kell leírni: egyszer az osztályozás szellemi műveletekor, adatlapra, másodszor pedig akkor, amikor gépi adathordozóra rögzítik. Ilyen tömeges feldolgozás esetén a 10–12 jegyű szám elírásának lehetősége már viszonylag nagy mennyiségű hibásan besorolt dokumentumot eredményezhet. Ennek ellenére *sehol sem esik szó* a jelzetek automatikus beviteli *hibaellenőrzéséről*, holott erre a kódolási technika módot adna.

Az egyes alosztályokat képviselő rubrikákról

Az egyes alosztályokat képviselő rubrikák önmagukban többnyire kifogástalanok. Lényegében gondos, túlmóromórszt ágazati és részben tudománylogikai elemzés tárgyai voltak, és szinte mindent felölelnek, ami szóba jöhet.

Hátrányuk is ebből a teljességből következik: egy-egy gazdasági ágazatot vagy alágazatot képviselő főosztály már annyira teljes, hogy az adott ágazatra épülő információs rendszerben valójában elég lenne kizárólag ezt a főosztályt felhasználni az osztályozásra. A tapasztalatok – sajnos – éppen ezt igazolják. Az egyes alrendszerekben ugyanis többnyire úgy készítik el a speciális rubrikátort, hogy a főosztályon belül tovább bontanak, de nemcsak a központi témákat finomítva, hanem a főosztályon belül kiépítve számtalan határterületi tárgykör alosztályainak rendszerét is. Nagy kérdés, hogyan lehet majd ilyen körülmények között információtelemek nagyobb tömbjeit redundanciamentesen és zajmentesen rendezni az NTMIR általánosabb szintjein?

Az alosztályok szintjén tapasztalható rendkívüli finomodás azzal jár, hogy a teljes, az alrendszereket is tartalmazó, NTMIR-szintű rubrikátorban mind az elemibb, egyszerűbb fogalmakból álló osztályok, mind a belőlük felépített, erősen prekoordinált alosztályok megtalálhatók lesznek. E rendszert ugyanis – esetleg – hosszantartó munkával keresztutalásokkal láthatják el majd, hogy a redundanciát csökkentsék, de ennyi, sziszifuszi munkával összeállított és összekapcsolt részlet esetén óhatatlan a kérdés: miért nem inkább eleve egy mellérendelőbb alapokon nyugvó, a fazettás elemzés technikáját felhasználó, rugalmasabb rendszert alakítottak ki?

A rubrikátor fejlesztése

Különösen feltűnő, hogy ennek a viszonylag nehézkes és komoly szabályozást igénylő rendszernek még *nincs részletes karbantartási szabályzata*. Készültek irányelvek a készítéséhez oroszul [10], németül [11], készültek irányelvek az ágazati rendszerek készítéséhez [12], és elkészült egy dokumentum [13], amelyben rendkívül általánosan megfogalmazták a fejlesztéssel összefüggő legfontosabb műveleteket, de tisztázatlan, hogyan kell a rubrikátort a gyakorlati munkában használni, miként történik a hibaellenőrzés, a gépi feldolgozás, a módosítás, stb. S főként: hogyan kell érteni azt, hogy az ágazati rendszerek speciális rubrikátorainak – amelyeket majd (és már) a központilag kidolgozott első három szint alatt [3] készítenek (és már sok esetben készítették) el – maradéktalanul kapcsolódniuk kell az első három szinthez?

A következmények minden esetre már ma észrevehetőek. Az egyes ágazati rendszerekben ugyanis egyre-másra készítik el a saját rubrikátorokat, amelyeket formálisan a rubrikátor első két szintjétől kezdenek el finomítani, de belső felépítésükben ezek a finomítások – ahogy ezt az előbbi fejezetben leírtuk – egyáltalán nincsenek egymás között összehangolva, s még csak ki sem rajzolódna a körvonalak, amelyek egy ilyen összhang lehetőségére utalnak.

Aki ismer néhányat már az egyes NÁTMIR-ok rubrikátoraiból (egyelőre még részben kéziratban vannak), az első pillantásra meggyőződhet róla, hogy ezek között reménytelen minden áthallás, és amit az egyik alrendszerben a rubrikátorok segítségével osztályoztak, azt egy másik alrendszerben vagy alrendszerből – ha esetleg releváns is lenne – lehetetlen a keresési stratégia egységes, szintaktikai eszközeivel megtalálni.

Akkor meg felvetődik a kérdés: miért egy ilyen átfogó, „vezérlő” rendszer?

Összefoglalás

Az NTMIR rubrikátora monohierarchikus és lényegében zárt osztályozási rendszer, amelynek átfogó, az egyes ágazati alrendszerek rubrikátorait „vezérlő” feladatokat kellene ellátnia. Legáltalánosabb ellentmondása ebből következők: monohierarchikus rendszerrel egyetemesebb jellegű feladatot megoldani nem lehet. Súlyosítja ezt az ellentmondást számos osztályozásméleti hiba, a rendkívül eklektikus – mind az ágazati, mind a tudományterületi szempontokat érvényre juttató – szerkezet és az ebből következő nagymérvű redundancia, a keresztutalások hiánya és a laza hierarchiára jellemző fazetta-keveredés a hierarchián belül. Mivel a tapasztalatok szerint az egyes nemzetközi ágazati

alrendszerekben a speciális rubrikátorokat nem egymással összehangolva dolgozzák ki, a kölcsönösen releváns dokumentumok zajmentes megtalálására és cseréjére kevés a remény.

Irodalom

- [1] NTP MCNTI 8–75 A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer Rubrikátora. Felső szint. A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer – NTMIR – dokumentumai 2. Az NTMIR normatív–műszaki dokumentumai. I. rész, p. 68–71.
- [2] DAHLBERG, I.: Grundlagen universaler Wissensordnung. Pullach b. München. Verl. Dokumentation, 1984. 366 p. (DGD–Schriftenreihe Band 3.) (Releváns részletek: p. 30–31., 87–95; további elméleti szempontból: p. 100–118.)
- [3] Rubrikator Meždunarodnoj Sistemy Naučnoj i Tehničeskoj Informacii. 1. kiad. Moszkva, NTMIK, 1979. 251 p.
- [4] On the Perreault schema of relators and the rules of formation in UDC. Paper by Perreault, J. M. and Wesseling, J. C. Copenhagen 1966. (FID/CR report series. Report No. 4.) 28 p.
- [5] FILL, K.: Kritische Gedanken zur Revision der Dezimalklassifikation. = Revue Dok. 28. köt. 4. sz. 1961. p. 148–168.
- [6] VICKERY, B. C.: Classification and indexing in science. 3. kiad. London, Butterworth, 1975. 228 p. (Releváns részletek különösen a II. fejezet és az V. fejezet.)
- [7] JONKER, F.: The descriptive continuum. = Proceedings of International Conference on Scientific Information, 1958. Washington. p. 1291–1312.
- [8] HERMANN, P.: Informationsrecherchesysteme. Lipcse, VEB Bibl. Institut, 244 p. (Einführung in die Information und Dokumentation 12.) (Releváns részletek p. 96–97., 92–94.)
- [9] Az NTMIR rubrikátort tárgyaló szakértői értekezletek jegyzőkönyvei 1974–1979 között. OMKDK, kéziratok, levonatok.
- [10] Rubrikatonaâ sistema MSNTI. Metodiceskie materialy. Proekt. Moszkva, NTMIK, 1975. (Kézirat)
- [11] Anleitung zur Erarbeitung von Rubrikatoren für das Informationssystem Wissenschaft und Technik der DDR. Berlin, ZIID, 1977. 28 p.
- [12] Trebovaniâ k razrabotke rubrikatora podsistemy MSNTI na osnove rubrikatora MSNTI. (Metodiceskie rekomendacii.) = Metodiceskie dokumenty MSNTI. Sbornik. Moszkva, NTMIK, 1982. p. 126–136.
- [13] MM 37–80 Rekomendacii po organizacii vedeniâ sistemy rubrikatorov MSNTI. (Metodiceskij material.) = Metodiceskie dokumenty MSNTI. Sbornik. Moszkva, NTMIK, 1982. p. 123–125.

UNGVÁRY Rudolf: Osztályozásméleti megjegyzések az NTMIK tárgyköri osztályozási rendszerének – rubrikátorának – szerkezetéről

Az NTMIR rubrikátora monohierarchikus és lényegében zárt osztályozási rendszer, melynek átfogó, az egyes ágazati alrendszerek rubrikátorait „vezérlő” feladatokat kellene ellátnia. Legáltalánosabb ellentmondása ebből következő: monohierarchikus rendszerrel egyetemesebb jellegű feladatot megoldani nem lehet. Súlyosbítja ezt az ellentmondást számos osztályozásméleti hiba, a rendkívül eklektikus – mind az ágazati, mind a tudományterületi szempontokat érvényre juttató – szerkezet és az ebből következő nagymérvű redundancia, a keresztutalások hiánya és a laza hierarchiára jellemző fazetta-keveredés a hierarchialáncokon belül. Mivel a tapasztalatok szerint az egyes nemzetközi ágazati alrendszerekben a speciális rubrikátorokat nem egymással összehangolva dolgozzák ki, a kölcsönösen releváns dokumentumok zajmentes megtalálására és cseréjére kevés a remény.

UNGVÁRY, R.: Some remarks on the structure of the subject classification system (rubricator) of ISTIS from the viewpoint of classification theory

The rubricator of the International Scientific and Technical Information System of the CMEA countries (ISTIS) is a monohierarchical and practically closed classification system with an objective to accomplish comprehensive tasks in controlling the rubricators of the sectorial subsystems. One of its general contradictions is the result of this; it is impossible to solve comprehensive tasks using a monohierarchical classification system. This contradiction is worsened by several deficiencies as to classification theory i. e. by an eclectic structure reflecting aspects of both sectorial and discipline-oriented division resulting in considerable redundancy, by the lack of cross-references and by the confusion of facets within the hierarchical chain, a characteristic disadvantage of loose hierarchical structures. According to experiences the development of rubricators in the individual international sectorial subsystems is not coordinated and, consequently, there is little hope for the „noiseless” retrieval and exchange of relevant documents.

УНГВАРИ, Р.: Замечания к структуре рубрикаторов МСНТИ с точки зрения теории классификации

Рубрикатор МСНТИ – это моноиерархическая замкнутая система классифи-

кации, которая в основном должна выполнять функции, „управляющие” рубриками отдельных отраслевых подсистем. Отсюда следует ее наиболее общее противоречие: моноиерархической системой невозможно выполнять задания универсального характера. Это противоречие усугубляется рядом ошибочных теорий классификации, чрезвычайно эклектичной структурой, выражающей аспекты областей науки и отраслей народного хозяйства, а также, вытекающей из нее, большой избыточностью. Усугубляется противоречие и недостатком перекрестных ссылок, а также смешиванием фасет внутри одной иерархической цепи, что характерно для систем слабой иерархии. Как это показывает опыт, в отдельных международных отраслевых подсистемах рубрикаторы разрабатываются несогласованно, поэтому остается мало надежды на бесшумный поиск обмен взаимно релевантных документов.

UNGVÁRY, R.: Klassifikationstheoretische Bemerkungen zur Struktur des thematischen Klassifikationssystems (Rubrikator) des ISWTI

Der Rubrikator des ISWTI (Internationales System für Wissenschaftliche und Technische Information) ist ein monohierarchisch strukturiertes und im wesentlichen ein geschlossenes Klassifikationssystem, dessen Aufgabe unter anderem in der umfassenden „Steuerung” der speziellen Rubrikationen der einzelnen Zweigsystemen liegt. Sein allgemeinster Widerspruch ergibt sich aus der Struktur: mit Hilfe eines monohierarchischen Aufbaues sollte er Aufgaben von universellem Charakter erfüllen. Verschiedene Klassifikationstheoretische Mängel, der äußerst eklettische Inhalt (in dem sowohl wirtschaftszweigorientierte als auch wissensgebietorientierte Gesichtspunkte zur Geltung kommen) und die daraus resultierende starke Redundanz, das Fehlen von ausführlichen Kreuzverweisungen und die Vermengung verschiedener Facetten innerhalb ein und derselben Hierarchiekette verschärfen diesen Widerspruch. Da aufgrund bisheriger Erfahrungen die Rubrikationen der einzelnen Zweigsysteme nicht im Einklang miteinander ausgearbeitet werden, besteht nicht viel Hoffnung für das „lärmfreie” Auffinden und Austausch gegenseitig relevanter Zielinformationen.